

Curs sobre l'ensenyament i aprenentatge de la comprensió lectora

GIEE – Grup d'Investigació en Educació Especial

Curs 2024-25

Introducció

Sembla que hi ha un consens important entre els investigadors que ensenyar a llegir a través d'un enfocament explícit i sistemàtic, ha demostrat la seva eficàcia amb una gran diversitat d'alumnat (que inclou grups neurològicament, culturalment i lingüísticament diversos). Ja que llegir és un procés cognitiu complex, els processos d'ensenyament s'han de guiar per aquells coneixements que sabem que funcionen, per a qui, i sota quines condicions.

La lectura és una porta d'entrada a l'aprenentatge, al coneixement, a la cultura, al gaudi personal, etc. D'aquesta manera, facilitar l'aprenentatge de la lectura dels alumnes és un objectiu central de l'educació. Un objectiu difícil d'assolir, ja que les últimes dades disponibles indiquen un rendiment lector progressivament més baix i amb dificultats significatives en la comprensió. L'informe PISA de l'any 2022, mostra, per Catalunya, els pitjors resultats de la història i una davallada equivalent a un curs sencer respecte a l'última anàlisi. Una realitat no sempre fàcil de reorientar ateses les múltiples circumstàncies que hi intervenen. Voldríem, des d'una posició modesta, fer una aproximació a la lectura, al seu ensenyament i aprenentatge que sigui realista, possible de portar a la pràctica i basada en la recerca i en les evidències.

Des de la publicació l'any 2000 de l'informe *“TEACHING CHILDREN TO READ: an evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction”*, queda clar que hi ha uns components bàsics per a l'aprenentatge de la lectura i que els nens, de forma simultània o progressiva, han de dominar. Aquests components són: La consciència d'allò escrit, la consciència fonològica (especialment la segmentació i anàlisi fonèmica), el principi alfabètic, els processos de recodificació i la lectura de paraules, frases i textos, la fluïdesa (velocitat, precisió i prosòdia), la comprensió i el vocabulari. Continguts que tant la recerca com diverses organitzacions internacionals sostenen i recomanen. Són els components més importants dels processos inicials de l'aprenentatge de la lectura i constitueixen allò que s'anomenen els aspectes fundacionals. Aprendre a llegir s'identifica amb aquesta fase. Posteriorment, l'èmfasi cal posar-lo en llegir per aprendre. Els diversos components tenen una funció diferent d'acord amb aquestes fases diferents.

Els dos seminaris sobre lectura que ha portat a terme el GIEE (Grup d'Investigació en Educació Especial) tenien com a objectius principals conèixer el que representa, en l'actualitat, la lectura, mostrar els components principals que inclou el seu aprenentatge, exposar algun sistema d'avaluació, i plantejar estratègies d'intervenció.

Tot i que cal continuar en el coneixement i aprofundiment d'aquests continguts, també és cert que hem de proposar nous aspectes que, amb força seguretat, tenen una clara incidència en l'aprenentatge i el domini de la lectura. La comprensió lectora i el vocabulari són dos exemples que cal conèixer amb més detall per afavorir la seva adquisició per part dels alumnes.

Ser un bon lector exigeix moltes habilitats; unes directament relacionades amb la lectura i d'altres que tenen a veure amb factors contextuals. Els mestres i professionals de l'educació tenen la responsabilitat de tenir coneixements i aplicar bones pràctiques en l'àmbit de l'aprenentatge de la lectura. En el moment actual, sembla convenient i necessari que aquest coneixement i aquestes pràctiques estiguin basades en la recerca i en les evidències. Òbviament, això representa una dificultat afegida a la mateixa complexitat de la lectura.

La ciència de la lectura (the science of reading) vol respondre a aquestes demandes i ser un referent en que representa l'aprenentatge i el domini de la lectura. La ciència de la lectura té a veure amb una àmplia base de coneixement que s'ha acumulat durant moltes dècades. Aquest coneixement representa una comprensió basada en l'evidència de com els humans aprenen a llegir. Els resultats d'aquesta recerca identifiquen les habilitats que es consideren crítiques pel desenvolupament de la lectura i les pràctiques educatives que faciliten aquestes habilitats.

La formació que planteja el GIEE vol ser sensible a les aportacions i resultats de la ciència de la lectura i intenta fer propostes de coneixement, avaluació i intervenció d'acord amb aquesta perspectiva. Per aquest motiu, la preparació dels mestres i professionals que es dediquen a l'educació, constitueix un eix essencial en la millora de les pràctiques educatives i ha de ser una prioritat per a moltes institucions i organitzacions que es dediquen a l'ensenyament. Com comentàvem més amunt, es tracta d'avançar en el coneixement i implementació de què funciona, per a qui funciona i sota quines condicions funciona. Una tasca d'una certa complexitat i que, tot sovint, ens indica aquelles mancances i buits que cal plantejar a fi de procurar un accés a la lectura per a tot l'alumnat.

Podríem enumerar diverses àrees en les que cal més coneixement i recerca i que tenen molta relació amb determinat tipus d'alumnat. Sense la intenció de ser exhaustius, enumerarem algunes d'aquestes preocupacions. Un interès actual és la necessitat de garantir l'accés a l'alfabetització a tot l'alumnat. En aquest àmbit podem destacar els alumnes que presenten discapacitat intel·lectual i que, moltes vegades, tenen restringit l'accés als processos d'alfabetització, tot i tenir coneixement i recerca que mostren les possibilitats d'aprenentatge que tenen en aquesta àrea. Com fer possible l'aprenentatge de la lectura als alumnes que no tenen llenguatge oral també és motiu d'inquietud per a molts professionals. Caldria, a més, començar a tractar els components que integren

l'aprenentatge de l'escriptura. Un aspecte poc tractat i que té una gran influència en el progrés dels alumnes.

Un aspecte que té ressò en la recerca actual és els efectes que té la cultura en l'aprenentatge de la lectura. La cultura, que representa un sistema social influenciat per un conjunt de creences, actituds, hàbits i valors i que està modelat per unes circumstàncies específiques, desenvolupa un paper fonamental en la configuració del comportament humà. La lectura i la comprensió lectora estan profundament arrelades a les pràctiques culturals, i inclouen els interessos de la persona, la interpretació de la llengua, els coneixements previs i els valors. Per exemple, la lectura narrativa requereix un tipus de relació amb un text que té un context cultural que pot ser més o menys congruent amb el grau de coneixements culturals del lector.

Estretament relacionat amb aquests comentaris i d'acord amb la realitat dels nostres centres educatius se'ns planteja, de forma permanent i urgent, la qüestió de com ensenyar a llegir en uns contextos escolars amb una gran diversitat social, cultural, lingüística, i de capacitat. Respondre a aquest interrogant constitueix, en l'actualitat, un dels reptes més complexos de l'aprenentatge de la lectura així com de l'aprenentatge en general. Pensem que el coneixement i aplicació del sistema de suports de nivells diferenciats (SSND) pot ser un enfocament viable i possible per respondre alguns dels interrogants del moment present. En el seminari del GIEE del curs passat ja es va fer una presentació d'aquesta proposta.

Aprendre a llegir, llegir per aprendre i fer-ho possible per a tot l'alumnat és un dels objectius bàsics i principals de l'escola. La formació que suggereix el GIEE intenta ser una ajuda en aquest camí de millora de l'aprenentatge dels alumnes i de la formació dels mestres.

Objectius:

1. Saber valorar que la finalitat principal de la lectura és comprendre allò que es llegeix.
2. Conèixer les bases per desenvolupar la comprensió lectora i els seus components.
3. Analitzar els resultats de la recerca sobre comprensió lectora i algunes pràctiques basades en l'evidència.
4. Posar en pràctica estratègies de comprensió lectora amb tot l'alumnat aplicant el sistema de suports de nivells diferenciats.

Continguts:

1. Breu repàs dels continguts impartits en l'edició formativa anterior .
Visualització dels materials penjats al DRIVE

Materials i protocols per implementar el SALTA en un Centre Educatiu per garantir una proposta sistèmica i sostenible.

2. La comprensió lectora

- Les bases de la comprensió lectora
- Consciència de l'estructura del text: les tipologies textuais
- Necessitat d'un model mental per comprendre un text
- Nivells de comprensió: literal, inferencial i aplicada.

3. La comprensió lectora i les pràctiques basades en l'evidència.

4. Estratègies específiques per a treballar la comprensió abans, durant i després de la lectura, en una classe amb tot l'alumnat.

Metodologia:

Didàctica, reflexiva, interactiva a partir de la pràctica dels diferents participants.

Aportacions teòriques a partir de les lectures.

curs: 30 h

Organització de les sessions, calendari i horari

1a sessió: 18 de gener de 10 a 14 h

- Breu repàs sessió anterior
- Presentació de la Comprensió lectora

2a. Sessió: 15 de febrer de 10 a 14 h

- Espai per compartir reflexions i pràctiques portades a terme, a partir del contingut presentat.
- Comprensió lectora: què pretenem, com ho portem a terme i pràctiques basades en la evidència

3a sessió: 22 de març de 10 a 14 h

Posada en pràctica de les pràctiques portades a terme

Avaluació

Assistència a un 80% de les sessions.

Avaluació positiva de les tasques individuals i/o grupals en relació amb l'aprofitament i transferència immediata.

Modalitat: presencial

Lloc de realització: Casa del Mar carrer Albareda,1 Barcelona

Professorat al qual s'adreça l'activitat :

mestres i professorat d'Educació Infantil, Primària, Orientadores d'ESO.

Nombre de places: 40

Relació nominal de les persones formadores :

Josep Font, pedagog i ex-director del CPT L'Estel; ha estat professor associat de l'UVic.

Enriqueta Garriga, psicòloga i logopeda, ex-directora de l'EEE Sants Innocents i del CREDA Barcelonès; ha estat professora de la Facultat de Blanquerna. Barcelona

Ascen Díez de Ulzurrun, mestra i pedagoga, directora de l'EAP de l'Alt Penedès, ha estat docent a diferents màsters universitaris.

Lourdes Dalmau, pedagoga i logopeda, ex-directora de l'EEE Els Àngels i ex-Psicopedagoga a l'EAP del Baix Empordà.

Natalia Cabré, Pedagoga i Logopeda. Escola d'Educació Especial Delta-Espiga, Vilafranca del Penedès

Cost de la matrícula :

Socis del GIEE: 20 €

No socis: 55 €

compte del BBVA és ES6501821355060201665264.

Enviar el comprovant de pagament al correu: gieeassociacio@gmail.com

Inscripció: formulari google

<https://forms.gle/vvVb2Gwhu6bQHtM88>

Possibilitat d'inscriure's com a soci, des de la pàgina web del GIEE

<https://www.giee.cat/>

Quota anual de soci 45 €

Certificació : a càrrec del Departament d'Educació

Lectures:

Englert, C., i Mariage, T. (2020). Strategy instruction to support struggling readers in comprehending expository main ideas. *Intervention in School and Clinic*, 56, 79-43. (Hi ha versió en català)

Mesmer, H.A., Mesmer, E., i Jones, J. (2014). *Intervenció lectora en els cursos de primària*. New York: Guilford Press.

Kendeau, P., i col. (2014). A cognitive view of reading comprehension: Implications for reading difficulties. *Learning Disabilities Research and Practice*, 29(1), 10-16. (Hi ha versió en català)

Oakhil, J., Cain, K., Elbro, C. (20). *Entendre i ensenyar la comprensió lectora. Un manual*. New York: Routledge.

Ripoll, J.C, i Aguado, G. (2015). *Enseñar a leer. Cómo hacer lectores competentes*. Madrid: Editorial Giunti EOS.